
MALÉTH ÁGNES: A MAGYAR KIRÁLYSÁG ÉS A SZENTSZÉK KAPCSOLATA I. KÁROLY KORÁBAN

Pécs 2020. 497. o.

ÁGNES MALÉTH: THE RELATIONSHIP BETWEEN THE KINGDOM OF HUNGARY AND THE HOLY SEE IN THE AGE OF CHARLES I

ÖSSZEFOGLALÁS

A 14. század első felének pápai–magyar kapcsolatai nem kifejezetten álltak az eddigi kutatások középpontjában. Ezen változtatott a most bemutatásra kerülő könyv, amely 2020-ban jelent meg a DeLegatOnline Könyvek sorozat részeként. A monográfia alapját Maléth Ágnes 2017-ben megvédett doktori disszertációja képezi, amely azóta tartalmában és szerkezetében is jelentős átalakuláson ment keresztül. Maléth könyve mélyrehatóan elemzi I. Károly Szentszékkal fenntartott kapcsolatait, emellett az avignoni kúria és magyar királyi udvar egymáshoz való viszonya szempontjából meghatározó képviselők személyének meghatározásán alapuló, széleskörűen tematizált megközelítést nyújt, kirajzolva a pápaság és a Magyar Királyság kapcsolatszerének korabeli súlypontjait.

Abstract

Papal-Hungarian relations in the first half of the 14th century have not been the focus of much research so far. This has changed with the launch of a new book, published in 2020 as part of the DeLegatOnline Könyvek [DeLegatOnline Books] series. The monograph is based on Ágnes Maléth's doctoral dissertation defended in 2017, which has since undergone a significant transformation in both its content and structure. Maléth's book provides an in-depth analysis of Charles I's relations with the Holy See, and a broadly thematic approach based on identifying the representatives who had a decisive role in the relations between the Avignon Curia and the Hungarian royal court, outlining the contemporary focal points of the relations between the papacy and the Kingdom of Hungary.

Kulcsszavak: I. Károly, királyi képviselet, pápai képviselet formái, egyházpolitika, javadalompolitika, hitbeli kérdések

Keywords: Charles I, royal representation, forms of papal representation, church income policy, politics of the succession, questions of faith

Maléth Ágnes 2020-ban, a DeLegatOnline Könyvek sorozat 2. köteteként megjelent monográfiájának alapját 2017-ben megvédett doktori disszertációja képezi, ugyanakkor a most bemutatásra kerülő könyv tartalmában és szerkezetében jelentős átalakulás és bővítés figyelhető meg. A könyv három fő szerkezeti egységre bontható. Az első rész (I. Bevezetés, II. Historiográfia források, III. Módszertan) egyfajta bevezető résznek tekinthető, ahol a témaválasztás oka, a téma magyar és idegen nyelvű szakirodalma, valamint az elbeszélő és levéltári források kerülnek kifejtésre, majd a kutatás során alkalmazott módszertan részletes bemutatása következik.

A könyv második szerkezeti egységét a két nagyfejezet (IV. A képviseleti rendszer formái, rendszere; V. A kapcsolatok tartalma, jellege), valamint az összegzés adja. Maléth a képviseleti rendszer tárgyalása során elsősorban a pápai–magyar kapcsolatok résztvevőire helyezte a hangsúlyt, valamint arra kereste a választ, hogy hogyan képviseltette a magyar király az érdekeit a pápai udvarban, illetve fordítva. Már az alfejezetek terjedelméből is látszik, hogy a témában elsősorban a pápai képviselet formái, rendszere kecsegtetnek több eredménnyel. A szerző prozopográfiai vizsgálatai rávilágítanak, hogy amíg a királyi hatalmat elsősorban alkalmi jellegű követségek képviselték, ráadásul egy szűk csoportból, a király közvetlen környezetéből kerültek ki, addig a pápai képviseleti rendszer több formában is megjelent a Magyar Királyságban.

Az I. Károly uralkodása alatt Magyarországra kiküldött két *legatus a latere*, Niccolò Boccasini és Gentile da Montefiore tevékenységéhez kapcsolódó forrásanyag vizsgálata során elsősorban a *facultasok* elemzése irányította a figyelmet új kérdéskörökre. A pápai adószedők tevékenységének vizsgálata során a finansziális eredményeken túlmenő következtetéseket is levont a szerző. Eszerint a pápai adószedésben lezajló változások egyértelműen utolérhetőek a korszakban a Magyar Királyság területére kiküldött adószedők esetében, a teljesség igénye nélkül ilyennek tekinthető a többféle adó egyidejű gyűjtése és az ehhez kapcsolódó *nuntius et collector* cím használata és elterjedése. Egyértelmű jeleit mutatja ki az adószedői rendszer szakszerűsödésének (adószedői réteg professzionalizálódása egyetemi végzettség vagy szakmai tapasztalat révén), ugyanakkor némileg meglepő módon a helyismeret egyáltalán nem játszott szerepet a pápai adószedők kiválasztásánál. Ezt követően az eseti jellegű meghatalmazással eljáró pápai megbízot-

takat veszi sorra (delegált bírók, *conservatorok*, *administratorok* és *executorok*). Maléth könyvének nagy érdeme, hogy a kevés rendelkezésre álló adat ellenére a nehezebben kategorizálható egyházi személyeknek is külön alfejezetet szánt, azaz azon kurialis-táknak és magyar klerikusoknak, akik a pápai–magyar kapcsolatokban közvetettebb módon vettek részt.

A másik nagyfejezet az összeköttetések tartalmi jellegzetességeire koncentrál, azokat két alfejezetre bontva tárgyalja. Minden bizonnyal az egyháztörténet iránt kevésbé érdeklődők részéről a *Dinasztikus konfliktusok* című alfejezet tarthat számot a legnagyobb figyelemre. Maléth a Szentszék és I. Károly külpolitikai-dinasztikus viszonyához kapcsolódó forrásokat vizsgálta. Itt három kérdéskör kerül részletes tárgyalásra, majd ezt követően újra is gondolja azokat a szerző: a magyar trónöröklés kérdését az Árpád-ház kihalását követően, XXII. János beavatkozását a német trónért folytatott harcra, végül pedig I. Károly dinasztikus politikájának a megjelenését a pápai forrásokban, utóbbi esetben a pápai udvar diplomáciai tevékenysége elsősorban közvetetten hatott I. Károly külpolitikájára.

Az Egyházpolitika címet viselő alfejezet foglalja magában a szűkebb értelemben vett egyháztörténeti témákat. A szerző először általánosságban véve és lényegre törően bemutatja a pápák egyházi javadalmakkal kapcsolatos politikáját, majd ezt követően tárgyalja azok rezervációs törekvéseit a Magyar Királyságban. A konzisztoriális javadalmak betöltésénél a pápák célja a rezerváció mellett minden esetben a pápa döntési jogának érvényesítése volt. Maléth kimutatta, hogy a pápai döntés biztosításának érdekében a kúria gyakran az egyértelműnek tűnő választásokat is semmisnek nyilvánította, majd az eredeti jelöltet iktatta be, ezáltal biztosította a kinevezésben a pápai kegyet. Hiányérzete az olvasónak a kisebb javadalmak esetében maradhat. Bár a szerző megjegyzi, kérdéses, hogy a kisebb egyházi javadalmakra vonatkozó kinevezések érvényesíthetőek-e, sajnos arra nem látunk példát, hogy azok érvényesülésekor mennyiben számított a királyi vagy a pápai akarat, esetleg az adott egyházmegye élén álló érseknek vagy püspöknek volt-e ráhatása a folyamatra. Az Adattárban szereplő Tiba fia László, illetve Tamás fia Chama jó példa arra, hogy a kinevezések végrehajtásakor mennyire fontos volt az uralkodó támogatása, ez nagyobb hangsúlyt is kaphatott volna a főszövegben. A *servitium* fizetéséről is számos új adattal szolgál a könyv, ennek oka, hogy a hazai kutatás eddig az *Intritus et exitus* könyvek tartalmát nem vizsgálta. Nem csak a pápák törekvései, de a pápai–magyar kap-

csolatok intenzitása is kihatással volt a kisebb javadalmak esetében a pápai kinevezések számára, ugyanis a diplomáciai tárgyalások idején jelentősen növekedett a pápai expektatívák száma.

Szintén újdonság az Anjou-korral foglalkozó hazai kutatásban a Szentszéktől kérvényezett spirituális kegyek tárgyalása. Az elemzés részét képező *supplicatio*ok benyújtása gyakran kötődött valamely követség vagy főpap avignoni tartózkodásához, vagyis a pápai udvarban megfordulók mindig sort kerítettek a lelki életre vonatkozó kegyek kérvényezésére, de ez csak ritka esetben jelentette az utazás fő célját. A egyházpolitikai alfejezet további részében a szerző az első három avignoni pápa idejéből egy-egy hitéleti kérdés magyarországi megjelenését vizsgálja meg (Viennei-i Zsinat, ferences spiritualizmus, szerzetesrendi reformok), majd a keresztes hadjáratok hatását mutatja be a pápai–magyar kapcsolatokra, legyen szó a Szentföldre indított hadjáratról vagy a boszniai eretnekekről.

A könyv harmadik szerkezeti egységét az Adattár és a Függelék alkotja. A könyv egyik, ha nem éppen a legkomolyabb értéke a pápai–magyar kapcsolatok szereplőit bemutató adattár, amely alfabetikus rendben ismerteti az egyes személyekről összegyűjtött információkat, a könyv időbeli keretein is túllépve. Az adattár értékét hosszú távon nagyban növelné, ha az a későbbiekben a digitálisan elérhető DeLegatOnline adatbázis részét képezné, így biztosítva lehetőséget az adattárban található apróbb hibák javítására, valamint a rohamosan gyarapodó egyházi archontológiák és szakirodalom újabb adatainak rögzítésére. Hasonlóan fontos az adattárban szereplő, egymásnak ellentmondó információk javítása, mint például I. Károly harmadik koronázása esetében (a 280. oldalon Gentile da Montefiori, a 342. oldalon Tamás esztergomi érsek végzi el a koronázást).

Maléth könyve az egyes kérdésköröket tematikus szempontok alapján tárgyalja, amelyek nem feltétlenül kronologikus sorrendben követik egymást, ugyanakkor a Függelékben található táblázatok jó struktúrájukkal és letisztult formájukkal nagyban segítik az időrendi áttekintést. A Függelék egy 36 oldalas, teljességre törő Bibliográfia és egy 33 oldalas Személy- és helynévmutató zárja, amely jelentősen megkönnyíti a könyvbeli információk kereshetőségét. A könyvben felhalmozott információk hivatkozásai egységes rendszert alkotnak, a teljességre törekvést jól mutatja, hogy az okleveles forrásokra való hivatkozásoknál az eredeti dokumentum mellett egy *in extenso* és egy regeszta formájú kiadás is rögzítésre került.

Összefoglalóan elmondható, hogy Maléth Ágnes egy olyan alapvető kézikönyvet tett le az asztalra, amely a jövőben kiemelten hasznos lesz az Anjou-kor egyháztörténetével foglalkozó történészek számára. A könyv külön érdeme, hogy az egyes fejezetek elején a nemzetközi tudománytörténet eredményeit lényegre törően foglalja össze a szerző, és csak ezt követően fog bele a pápai–magyar kapcsolatok kérdéskörének teljeskörű tárgyalásába.

(ism.: Hunyadi Sándor)